

Європейські регіональні правові стандарти звернення до медіації та інших альтернативних способів вирішення податкових спорів

Горбенко Наталія Олександрівна¹

Опубліковано	Секція	УДК
15.01.2023	Право	342.95:351.82:336.22

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7851444>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті досліджено європейські регіональні правові стандарти звернення до медіації та інших альтернативних способів вирішення податкових спорів. Здійснено аналіз документів, що містять європейські регіональні правові засади застосування медіації та інших альтернативних способів для вирішення податкових спорів. Відзначено, що в більшості випадків вони містяться в актах рекомендаційного характеру, та відіграють важливу роль для розвитку альтернативних способів вирішення податкових спорів та інституту медіації в Європі та Україні, впливаючи на розвиток законодавства, що закріплює права платників податків на звернення до альтернативних способів вирішення податкових спорів.

Ключові слова: податкові спори, альтернативні способи вирішення спорів, медіація, Рада Європи, Європейський Союз, податкова медіація.

European regional legal standards for recourse to mediation and other alternative tax dispute resolution methods

Annotation. The article examines the European regional legal standards for recourse to mediation and other alternative tax dispute resolution methods. The author emphasizes that alternative methods are a set of certain techniques and methods of out-of-court dispute resolution, which result in the parties entering into a mutually acceptable agreement. Such mechanisms are subsidiary to, and additional to, the procedures for consideration of public law disputes through administrative and judicial appeal. The author outlines some alternative types and methods of dispute resolution. It is noted that no multilateral international treaty has yet been concluded at the international and regional, in particular, European, levels which would set out the relevant standards for the use of alternative dispute resolution methods, including mediation, which would be binding on the States parties to such a treaty. In most cases, the legal basis for resorting to such procedures is enshrined in the decisions of bodies and organizations belonging to the UN system, as well as in the documents of the Council of Europe and the European Union, which have the character of "soft law". The author analyzes the documents containing the European regional legal framework for the use of mediation and other alternative methods for resolving tax disputes. It is noted that in most cases they are contained in acts of a recommendatory nature and play an important role for the development of alternative methods of tax dispute resolution and the institution of mediation in Europe and Ukraine, influencing the development of legislation enshrining the rights of

¹ аспірант Науково-дослідний інститут публічного права <https://orcid.org/0000-0002-8667-5169>

taxpayers to resort to alternative methods of tax dispute resolution. It is concluded that the modern world is characterized by interpenetration of legal systems and legal instruments, and therefore the experience of European tax authorities in actively using mediation in tax disputes should not only justify amendments to the Law of Ukraine "On Mediation", the Code of Administrative Procedure of Ukraine and the Tax Code of Ukraine, but also give impetus to the development of relevant regional standards for tax mediation at the level of the Council of Europe.

Keywords: tax disputes, alternative dispute resolution, mediation, Council of Europe, European Union, tax mediation.

Вступ

Законодавчі зміни, які відбуваються в нашій країні, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності держави, зростання економічної активності суб'єктів господарювання та вдосконалення механізму оподаткування, вони націлені на активізацію співробітництва між податковими та митними органами України і іноземних держав, а також діджиталізацію податкових сервісів та процесів адміністрування податків і зборів. Бо завданням суб'єктів публічного адміністрування, в тому числі адміністрування податків і зборів, є реалізація так званої, «сервісної» функції, яка має не меті сприяння приватним особам, зокрема і платникам податків, у реалізації визнаних за ними прав, свобод та законних інтересів [1, с. 151-157].

Проте нестабільність податкового законодавства, непорозуміння чи правова невизначеність щодо окремих елементів податків є підґрунтям для виникнення великої кількості податкових спорів, які виникають у сфері врегульованих податковим законодавством правовідносин, між платниками податків, з одного боку, і державними органами, на які покладені повноваження з контролю за дотриманням податкового законодавства, з іншого боку. Більшість податкових спорів розглядаються у порядку адміністративного оскарження, довіра до якого з боку платників податків досить низька, а це, в свою чергу, призводить до перевантаження судів.

Удосконалення вирішення податкових спорів формує інтерес до практики застосування у світі альтернативних позасудових механізмів вирішення публічних і, зокрема, податкових спорів, їх правового закріплення як на внутрішньодержавному, так і міжнародному та регіональному рівнях.

Правове регулювання механізмів альтернативного вирішення податкових спорів у європейських країнах та закріплення таких стандартів на рівні ЄС досліджували зарубіжні дослідники Н. Александер (N. Alexander) [2], Д. Віткаускас (D. Vitkauskas) [3], А. Веч (A. Wach.) [4, с. 119], Ф. Пісц (F. Pesce), Д. Рон (D. Rone) та інші [6, с. 340], М. Щоневіль (M. Schonewille) [6, с. 795], а також С. І. Запара [7, с. 83-85], В. О. Курило [8, с. 97-103], І. І. Подік [9, с. 154-159], Т. Подковенко, Н. Фігун [10, с. 20-29], Г. М. Устінова-Бойченко, К. О. Нестеренко, [11, с. 91-94], К. Токарева [12, с. 68-73] тощо.

Дослідження зарубіжного досвіду з альтернативного вирішення податкових спорів, медіації податкових спорів, аналіз міжнародних стандартів набувають для України все більшої актуальності.

Метою статті є аналіз документів, що містять європейські регіональні правові засади застосування медіації та інших альтернативних способів для вирішення податкових спорів.

Результати

Суб'єкти публічних правовідносин при вирішення правового спору завжди зацікавлені у самостійному врегулюванні протиріч, що виникають, за допомогою альтернативних способів вирішення правових конфліктів. Альтернативні способи є

сукупністю певних прийомів і методів позасудового врегулювання спорів в результаті застосування яких сторони укладають взаємоприйнятну угоду. Такі механізми є субсидіарним, додатковими до процедур розгляду публічно-правових спорів у порядку адміністративного та судового оскарження.

Безумовно судовий порядок є на сьогодні найдієвішим способом забезпечення правових гарантій захисту прав і інтересів фізичних та юридичних осіб. Разом з тим, для врегулювання публічних спорів набуває актуальності застосування альтернативних форм досудового врегулювання спорів, які дозволяють не лише мінімізувати кількість справ, що надходять до суду, знизити судові витрати та підвищити рівень довіри до органів держави, але й покращити якість застосування адміністративних процедур, інших публічних позасудових проваджень.

Проте, альтернативні способи врегулювання публічних спорів одержують все більший розвиток та визнання ще й через незадоволення діяльністю судової системи, формальний підхід до процедури адміністративного оскарження, в якій платник податків та податковий орган перебувають у вертикальних (владність – підвладність) відносинах. Це, зокрема, призводить до все ширшого визнання медіації, як основного виду альтернативної форми вирішення публічних спорів та перетворення їх в самостійну, додаткову до процедур адміністративного та судового оскарження, форму вирішення спорів. Альтернативне вирішення публічних спорів має в своїй основі передусім досягнення консенсусу сторін, а не владно-примусовий спосіб вирішення спору, а тому застосування таких процедур більшою мірою задовольняє потреби передусім підвладних суб'єктів. При такій процедурі адміністративний орган виступає як сторона спору, а не як юрисдикція, до якої приватний суб'єкт звертається для його врегулювання.

Термін «альтернативне вирішення спорів» (ABC) є перекладом з англійської мови «Alternative Dispute Resolution» (ADR), яким позначається сукупність неформальних, позасудових (недержавних) процедур, спрямованих на вирішення або врегулювання спорів (конфліктів) без залучення державних юрисдикційних органів [13, 14].

Для прикладу в Рекомендації Rec (2001) 9 Ради Європи названо такі альтернативні способи вирішення адміністративних спорів, як внутрішній перегляд, примирення, медіація, переговори (урегулювання шляхом переговорів) та арбітраж (пп. Іі п. 1 розд. 1), а в додатку до неї закріплені сфера та засади регулювання альтернативних засобів державами-членами [15]

На рівні досліджень до числа альтернативних способів вирішення публічних спорів відносять зазвичай процедури: 1) медіації, яку забезпечує медіатор; 2) арбітражу, в якому діють арбітри; 3) омбудсмена; 4) фасилітації, яку може забезпечувати як медіатор, так і інші професійні посередники.

Альтернативні способи вирішення спорів поділяють на: 1) стимулюючі, за яких посередники допомагають сторонам виявити спірні питання, розробити варіанти їх вирішення, розглянути доступні альтернативи і досягти угоди в окремих питаннях або в спорі в цілому (властиве медіації, фасилітації); 2) консультаційні, в яких посередники розглядають і оцінюють спір та дають рекомендації по визначених фактах спору, коментарі щодо застосування законодавства, а також пропонують можливі чи оптимальні рішення (властиве діяльності омбудсмена); 3) визначальні процеси – посередник оцінює спір та виносить рішення (властиве арбітражу та експертизі); 4) змішані процеси – посередник відіграє одночасно декілька ролей [16].

На міжнародному та регіональному, зокрема європейському, рівнях ще не укладено жодного багатостороннього міжнародного договору, який би закріплював відповідні стандарти застосування альтернативних способів вирішення спорів, у тому числі і медіації, які б були обов'язковими для держав – учасниць такого договору. У

більшості випадків правові засади звернення до таких процедур закріплені урішеннях органів та організацій, які належать до системи Організації Об'єднаних Націй (ООН) [17, с. 286], а також в документах Ради Європи та Європейського Союзу, що мають характер «м'якого права» (англ. «soft law»).

Поширення ідеї альтернативних способів вирішення спорів та впровадження практики звернення до них обумовило прийняття Комітетом міністрів Ради Європи 14.05.1981 Рекомендації No R (81) 7 щодо шляхів полегшення доступу до правосуддя [18]. Вона стосувалася питань вирішення спорів у галузі цивільного та адміністративного права. У ній зазначено, що високий рівень складності, тривалість та значна вартість (англ. «complexity, duration and costs») судових процедур становлять основну перешкоду доступу до здійснення правосуддя [10, с. 20-29]. Цим самим, як зазначає А. Веч (A. Wach), в ній пропонується усунути «архаїчні процедури, котрі не приносять корисних результатів» [4, с. 119], оскільки забирають надто багато часу та коштів. Натомість пропонується використовувати форми примирення та медіації як досудові, так і під час здійснення судочинства.

Наступним кроком стало прийняття Рекомендації No R (86) 12 щодо заходів з попередження та зменшення надмірного робочого навантаження в судах від 16.09.1986 [19], яка стосувалася явища зростання кількості справ, котрі розглядалися в судах, що спричиняло затримки у здійсненні правосуддя. У її змісті підтримано тенденцію до збільшення доступності й ефективності арбітражу, запровадження процедур примирення, котрі, однак, не виключають можливості звернення до державного суду та участі позасудових суб'єктів у вирішенні спорів в окремих галузях права [4, с. 119]. Крім цього, у сфері професійної етики юриста введено обов'язок звернення до мирного чи договірного вирішення справи.

Резолюція No 1 (2000) щодо здійснення правосуддя у XXI ст., закріпила загальні положення щодо питань, пов'язаних із уникненням затримок у процесі прийняття рішень (англ. «avoiding delays»), модернізації судочинства у XXI ст. (англ. «modernising the courts») та підвищення ефективності і справедливості здійснення правосуддя (англ. «efficiency and fairness of justice»).

В інших правових актах спеціального характеру Рада Європи визначилася щодо застосування альтернативних способів вирішення спорів в окремих галузях права, звертаючи увагу на відмінності, що проявляються в них. До такої групи актів належать:

1) Рекомендація No R 6 (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» [20], яка відсилає до закріплених у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод права на свободу та особисту недоторканність та права на справедливий суд. Рекомендація серед альтернативних способів перелічує спрощені процедури, позасудове врегулювання (англ. «summary procedures, out-of-court-settlements») та спрощені процедури, які застосовуються у разі незначних правопорушень (англ. «minor offences») (п. 11, пп. А). У таких випадках чітко заохочується застосування не «репресивної», а «відновної» філософії здійснення правосуддя. Також Рекомендація заохочує введення інституцій, що служать реституції або відшкодуванню збитків, завданих постраждалому (англ. «restitution of goods, appropriate compensation») або суспільству (англ. «payment a sum of money to the state or to an institution of a public or charity nature») (п. 11, пп. В-2) та наголошує на принципі добровільності використання запропонованих засобів у конкретних випадках (англ. «acceptance») (п. 11, пп. В 5-6) [20];

2) Рекомендація No R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах [21] конкретизувала зміст Рекомендації R 6 (87) 18 стосовно безпосередньо самої медіації. Вона містить базові стандарти медіації у кримінальних справах та критерії можливості застосування

медіації до справ, такі як: готовність сторін до медіації (п. IV.10, IV.13 і IV.15), добровільність (п. 11.1), добросовісність сторін (п. IV.11) [22, с. 39], в ній підкреслено цінність впровадження відповідних стандартів медіації та здійснення контролю з боку держави за їх дотриманням (п. V.19-24). Рекомендація закріплює такі ознаки медіації як добровільність, конфіденційність, неформальність, неупередженість медіатора, повага [23, с. 257];

3) Рекомендація No R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в сімейних справах [24] спрямована не лише на рекомендацію державам запроваджувати та посилювати медіацію в сімейних справах як належний засіб розв'язання сімейних спорів, але і на врегулювання організаційних засад та процесу медіації;

4) Рекомендація No R (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами [25] також посилається на ст. 6 Конвенції прав людини і основоположних свобод та містить, у вступі, твердження про те, що широке використання альтернативних засобів урегулювання адміністративних спорів дасть змогу підійти до розв'язання цих проблем і наблизить адміністративні органи до громадськості. Водночас зазначається, що «на практиці судові процедури не завжди є відповідним засобом розв'язання адміністративних спорів», а також запевнюється, що судові процедури на практиці не завжди можуть бути найбільш прийнятними для вирішення адміністративних спорів (п. 6) [25]. Також названо основні альтернативні способи вирішення адміністративних спорів: внутрішній перегляд, примирення, медіація, урегулювання шляхом переговорів та арбітраж (пп. І і п. 1 розд. 1), а в додатку до неї закріплені сфера та засади регулювання альтернативних засобів державами-членами [25]. Згідно з Рекомендацією, допускається користування ними як у рамках судово-адміністративної процедури, так і в позасудовій формі, тобто певною мірою превентивно. Підкреслена також роль прозорості (англ. «transparency») цього типу проваджень та значення неупередженості й нейтральності суб'єктів, які у них беруть участь (п. 1.3.b додатка). У Рекомендації міститься твердження, що адміністративні органи чи сторони-приватні особи не мають вдаватися до альтернативних засобів як до способу ухилитись від своїх зобов'язань або верховенства права, а врегулювання альтернативних засобів має передбачати або їх інституалізацію, або використання відповідно до конкретного випадку, виходячи з рішення сторін-учасниць. Окрема увага в додатку до Рекомендації приділена примиренню і медіації (п. 2 розділу III), і, вперше, на рівні міжнародних документів прописані основні вимоги до медіації в адміністративних спорах: «і) примирення й медіація можуть розпочинатися з ініціативи зацікавлених сторін, судді або бути обов'язковими за законом; ii) з метою досягнення рішення посередники й медіатори мають влаштовувати зустрічі з кожною зі сторін окремо або одночасно; iii) посередники й медіатори можуть пропонувати адміністративному органу анулювати акт, відкликати його або вносити до нього зміни на підставі доцільності або законності» [25]. Важливим моментом є те, що окреслюючи сферу альтернативних засобів у адміністративних справах, що включають медіацію, зазначено, що їх використання «слід дозволяти або взагалі, або в певних категоріях справ, що вважаються відповідними, зокрема тих, які стосуються окремих адміністративних актів, договорів, цивільної відповідальності, і загалом, позовів, пов'язаних із якоюсь сумою грошей; доречність альтернативних засобів змінюється залежно від розгляданого спору» (п. 1.3 додатку) [25]. З цього випливає, що держави усвідомлюють допустимість податкової медіації;

5) Рекомендація No R (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи про медіацію у цивільних справах, яка була підготовлена беручи до уваги вищезазначені документи і результати інших заходів і досліджень, здійснених як Радою Європи, так і на

національному рівні, акцентує на важливій ролі судів у впровадженні медіації, на тому, що у відповідних цивільних справах медіація має переваги, але вона, хоча й може сприяти зменшенню числа конфліктів й навантаження на суди, не є заміною ефективному, справедливому та легкодоступному судоустрою та закріплює Керівні принципи медіації в цивільних справах [26]. Рекомендація No R (2002) 10 не тільки вперше в самому тексті закріплює дефініцію процедури медіації в контексті медіації в цивільних справах – як «процес вирішення спорів, під час якого сторони ведуть переговори щодо спірних питань з метою досягнення порозуміння за допомогою одного або кількох медіаторів» (п. 1.1), але також вказує на сферу застосування - справи, «що стосуються прав та обов'язків, котрі виникають у відносинах цивільного права, в тому числі справ зі сфери права господарського, споживчого чи трудового, але з виключенням справ адміністративних і кримінальних» (п. II Керівних принципів) [26].

Закріплення дефініції процедури медіації і чітке її відмежування від інших альтернативних способів вирішення спорів надало можливість сприймати її не як певний уповноважений орган, а як інструмент сприяння реалізації сторонами тих прав та повноважень, які закріплені за ними у законодавстві.

ЄСПЛ визначив, що позасудовий орган згідно з національним законодавством може вважатися судом, якщо він цілком очевидно виконує судові функції та надає процедурні гарантії, передбачені статтею 6 ЄКПЛ, такі як безсторонність і незалежність [27], інакше позасудовий орган повинен підлягати нагляду з боку судового органу, що має повну юрисдикцію та відповідає вимогам статті 6 Конвенції Ради Європи про захист прав людини та основоположних свобод [28]. А отже, медіація підлягає нагляду з боку суду.

На рівні Європейського Союзу альтернативні способи вирішення спорів стали предметом врегулювання починаючи з засідання Європейської Ради 15-16 жовтня 1999 року в Тампері (Фінляндія), у висновках за підсумками якого визначено, що однією з цілей є створення та гармонізація правових інструментів, які уможливають розвиток рівня свободи, безпеки та правосуддя, а також зафіксовано, що держави-члени «повинні створювати альтернативні позасудові процедури» вирішення спорів. Також, у 2000 році Рада ЄС прийняла висновок щодо альтернативних засобів вирішення спорів у комерційному праві.

Наступним документом була Зелена книга, схвалена Єврокомісією 19 квітня 2002 року (щодо альтернативного вирішення спорів у цивільних та комерційних справах), яка й заклала основу для положень Директиви. За сприяння Європейської комісії в 2004 році Європейським парламентом було ухвалено Європейський кодекс етики медіаторів, в якому визначено принципи професійної діяльності медіатора [29].

У 2007 році Європейською комісією з ефективності правосуддя (СЕРЕ) було ухвалено Керівні принципи для кращого виконання Рекомендації No R (2001) 9 щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами і приватними сторонами [30], в яких міститься рекомендація державам запровадити положення про призупинення строку давності (п. 2.5), доступність адміністративної медіації (п. 2.1, 2.5), кваліфікації медіаторів (п. 1.7), принципи їх діяльності та вимоги щодо якості процесу [30]. В них також наголошується, що Європейський кодекс етики медіаторів у медіації в цивільних і господарських справах [30] отримує загальне визнання серед причетних до медіації осіб всієї Європи, рекомендується розробити спеціальний кодекс поведінки медіаторів у альтернативному розв'язанні спорів між адміністративними органами і приватними сторонами [30]. Важливо, що відповідно до Керівних принципів «належить заохочувати адміністративні органи до пропонування альтернативних методів розв'язання спорів в усіх випадках, коли такі методи існують і врегулювання спорів з приватними сторонами із застосуванням таких методів не суперечить чинному

законодавству», а також «належить застосовувати найбільш придатні методи альтернативного розв'язання спорів, за згоди інших сторін» (п. 1.3) [30].

В Європейському Союзі також заохочується звернення до альтернативних способів вирішення спорів і, передусім, до медіації. Так, у Директиві 2008/52/ЄС «Про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних і комерційних справах» закріплено право звернення до медіації з метою вирішення транскордонних спорів із деяких цивільних і комерційних питань, однак в ній міститься зауваження, що вона не поширюється на питання податків і зборів, митних чи адміністративних справ або на спори щодо відповідальності держави [31]. Вказана директива не поширюється на питання зборів, митних чи адміністративних справ або на спори щодо відповідальності держави та не зобов'язує сторони до медіації, її метою є сприяння доступу до АВС і мирному врегулюванню спорів шляхом медіації. Вона поширюється передусім на транскордонні спори, проте в преамбул зазначено, що її положення можуть бути застосовані до внутрішньодержавних процедур медіації.

Правом ЄС визначено сферу застосування європейської платформи вирішення спорів між споживачами і підприємцями через Інтернет, що закріплено в Регламенті № 524/2013, при цьому зазначено що онлайн вирішуються спори, які не пов'язані з адміністративними або господарськими спорами [6].

До правових джерел ЄС, що врегульовують питання медіації слід віднести також Зелену книгу «Про альтернативне вирішення спорів цивільного і торгового права», Резолюцію Європейського парламенту і Ради № 524/2013, якою схвалено Регламент про онлайн-врегулювання споживчих спорів та Директиву 2013/11/ЄС про альтернативне вирішення споживчих спорів.

Окрім того країни Європи приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку ООН. Досягнення такої Глобальної цілі сталого розвитку як «сприяння розбудові миролюбного і всеохоплюючого суспільства задля сталого розвитку, забезпечення всім доступу до правосуддя і створення ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях» (17) спонукає держави активно стимулювати розвиток альтернативних засобів вирішення спорів, передусім медіації. В Україні для встановлення стратегічних рамок національного розвитку на період до 2030 року на засадах принципу «Нікого не залишити осторонь» було започатковано інклюзивний процес адаптації Цілей сталого розвитку і саме серед кроків із забезпечення досягнення ЦСР16 необхідним визнано розвивати інститут медіації та його правове регулювання [32]. Європейським Судом правосуддя (ЄС) здійснено певні кроки з утвердження альтернативних способів вирішення спорів як одних з шляхів забезпечення правосуддя, зокрема у рішеннях в об'єднаних справах C-317/08, C-318/08, C-319/08 і C-320/08, справі «Розальба Алассіні та ін. проти Телеком Італія SpA» (Rosalba Alassini and Others v. Telecom Italia SpA), 2010 року.

Ряд регламентів з питань медіації затверджено окремими міжнародними інституціями, що мають обов'язковий характер для держав-членів та враховують національну та предметну специфіку медіації, зокрема: Лондонським міжнародним третейським судом (LCIA); Американською арбітражною асоціацією (American Arbitration Association); Інститутом медіації Торгової палати Стокгольма (the SCC Mediation Institute); Центром арбітражу та медіації Всесвітньої організації інтелектуальної власності (the WIPO Arbitration and Mediation Center) та іншими [14].

Саме стандарти проведення медіації, розроблені на рівні регіональних утворень, стають основою формування документів міжнародного універсального характеру на рівні ООН. Проте загалом питання застосування альтернативних способів вирішення спорів між державами одержали своє закріплення ще в Статуті ООН. Так, стаття 33

Статуту ООН регулює мирне вирішення спорів, у тому числі «шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення» [33].

Так, Генеральною Асамблеєю ООН всім державам рекомендовано Модельний закон про міжнародні погоджувальні комерційні процедури (UNCITRAL), прийнятий Комісією ООН з права міжнародної торгівлі 24 червня 2002 року, до якого в 2018 році було внесено зміни і додано новий розділ, що врегульовує питання міжнародних мирових угод, після чого він одержав назву «Типовий закон про міжнародну комерційну медіацію та міжнародні мирові угоди і досягнення в результаті медіації». Було утворено Робочу групу Комісії ООН з права міжнародної торгівлі, якою було підготовлено проект відповідної Конвенції. 7 серпня 2019 року було прийнято Конвенцію ООН «Про міжнародні угоди за результатами медіації» (Сінгапурську конвенцію медіації), яка спрямована на врегулювання визнання і забезпечення дотримання угод за результатами медіації. Українатакож, в особі Міністра юстиції, підписала Конвенцію [34]. Вона передбачає обов'язок держав-сторін Конвенції приводити у виконання міжнародні угоди за результатами медіації згідно з національним процесуальним правом та відповідно до умов, передбачених Конвенцією. Зважаючи на те, що Нью-Йоркська Конвенція 1958 року про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень вважається одним із найуспішніших інструментів, прийнятих UNCITRAL, і є одним із ключових факторів успіху міжнародного арбітражу [35], є сподівання, що з'явився новий ефективний інструмент просування медіації як альтернативного способу вирішення спорів, що буде не менш успішним, і дасть змогу розвивати інститут вирішення шляхом звернення до медіації не лише цивільних і комерційних, а й адміністративних та податкових спорів.

Висновки

Отже, відповідно до міжнародного та європейського права з прав людини, поняття доступу до правосуддя зобов'язує держави гарантувати право кожної особи на звернення до суду (або, за певних обставин, до альтернативного органу вирішення спорів) з метою отримання юридичного захисту, у разі якщо права особи були порушені та виникла потреба домогтися реалізації своїх інших прав.

Впровадження в правову культуру звернення до медіації та інших альтернативних способів вирішення спорів, в тому числі адміністративних та податкових, стало важливим кроком розвитку права людини на доступ до правосуддя, розбудови громадянського суспільства, розвиток сервісної функції держави. Процедури альтернативного вирішення спорів (АВС), такі як медіація й арбітраж, пропонують альтернативний доступ до правосуддя формалізованим способом судового характеру і, зменшуючи навантаження судів та надаючи людям можливість вирішувати спори з найменшими витратами, скоротити тривалість процесу вирішення спору та знизити пов'язаний з ним рівень стресу та збільшення рівня можливості забезпечення потреб сторін конфлікту. Прагнення України адаптувати своє законодавство до стандартів і вимог ЄС обумовлює врахування низки регіональних стандартів проведення медіації, оскільки у більшості документів Ради Європи та ЄС медіація визнається ефективним методом розв'язання спорів і відповідний правовий інститут наполегливо розвивається передусім за рахунок формування норм «м'якого права». Саме Рекомендація Rec (2001) 9 про альтернативні методи розв'язання спорів між адміністративними органами і приватними сторонами на сьогодні виступає основним документом, імплементація положень якого до законодавства держав Європи дає можливість розвитку інституту публічної медіації, та наряду податкової медіації. Сучасний світ характеризується взаємопроникненням правових систем і юридичних інструментів, а досвід податкових органів багатьох європейських країн із активного

використання медіації при розгляді податкових спорів має стати не лише обґрунтуванням внесення змін до Закону України «Про медіацію», Кодексу про адміністративне судочинство України та Податкового кодексу України, а й дати поштовх до розроблення на рівні Ради Європи відповідних регіональних стандартів проведення процедури податкової медіації.

Список використаних джерел

1. Карабін Т. О., Лазур Я. В. Затвердження актів планування в структурі інституту інструментів діяльності публічної адміністрації. Питання адміністративного права. Кн. 2. Харків. ООО «Оберіг». 2018. С. 151-157.
2. Alexander N. International and Comparative Mediation: Legal Perspectives. Kluwer law International. 2009. 509 p. URL: <https://worldcat.org/isbn/978904113224>.
3. Vitkauskas D. Mediation and friendly settlement in administrative proceedings: best European practices. Pravo-Justice URL: <https://uba.ua/documents/%D0%94%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D1%81.pdf>.
4. Wach A. Alternatywne formy rozstrzygania sporów sportowych. Warszawa. 2005. 119 s.
5. Pesce F., Rone D., Laura Carpaneto, Cellerino Ch., Dominelli S., Montorsi E. G., Queirolo I., Solarte-Vásquez M. C., Toleikyte N., Tuisk T., Vebrate V. Mediation to Foster European Wide Settlement of Disputes. E-book. Aracne. 2016. 340 p.
6. Schonewille M., Schonewille (eds) F. The Variegated Landscape of Mediation: A Comparative Study of Mediation Regulation and Practices in Europe and the World. Eleven International Publishing. 2014. 795 p.
7. Запара С. І. Поняття медіації та особливості її становлення в Україні та світі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 3. С. 83-85.
8. Курило В. О. Бельгійський досвід реалізації медіаційних процедур при вирішенні податкових спорів. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 34. С. 97–103. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2016/12/kurylo_34.pdf.
9. Подік І. І. Нідерландський досвід використання процедур медіації під час урегулювання податкових спорів. *Вчерні записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Том 30 (69). № 4. С. 154-159. URL: <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2019.4/25>.
10. Подковенко Т., Фігун Н. Правове регулювання медіації у європейському праві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4 (20). С. 20-29. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38366/1/Подковенко.pdf>.
11. Устінова-Бойченко Г. М., Нестеренко К. О. Особливість застосування медіації у публічно-правовому спорі. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). За загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса. Видавничий дім «Гельветика». 2022. Т. 2. С. 91-94.
12. Токарева К. Побудова належної адміністративної процедури застосування медіації у публічно-правових спорах (концептуальна основа). *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 3 (24). С. 68-73.
13. European Handbook for Mediation Lawmaking' (European Commission for the Efficiency of Justice, 2019). URL: <https://rm.coe.int/cepej-2019-9-en-handbook/1680951928>.

14. Алехіна А. Як медіація допомагає в міжнародних спорах. ЛІГА: ЗАКОН. 2020. 12.10. URL: https://www.lawfirm-pryadko.com/articles/yak_med_ac_ua_dopomaga_v_m_zhnarodnih_komerc_jnih_sporah.
15. Recommendation Rec (2001) 9 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states regarding alternatives to judicial review of disputes between administrative bodies and parties—private individuals, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe at the 762nd meeting of deputy ministers on September 5, 2001. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2001_9_2001_09_05.pdf.
16. Ю. Др. Томаш Балко, Тютюрюков В. Исследование по анализу действующей ситуации в Казахстане, изучению и применимости международного опыта в области независимого внесудебного института рассмотрения налоговых споров и по совершенствованию института внесудебной налоговой апелляции в налоговом органе (по заказу Ассоциации налогоплательщиков Казахстана). Алматы. 15 марта 2014 г. URL: <http://ank.kz/storage/documents>.
17. Медіація в професійній діяльності юриста: *підручник*. Одеса. Екологія. 2019. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/mediatsiya-u-profesijnij-diyalnosti-yurysta.pdf>.
18. Recommendation R (81) 7 of the Committee of Ministers to Member States on ways to facilitate access to justice No. R(81)7 of 14.05.1981. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_133.
19. Recommendation No. R (86) 12 Council of Europe, “Of the Committee of Ministers to member states concerning measures to prevent and reduce the excessive workload in the courts”, Adopted by the Committee of Ministers on 16 September 1986 at the 399th meeting of the Ministers' Deputies. URL: <https://rm.coe.int/16804f7b86>
20. Recommendation No. 6 R (87) 18 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to the Member States on the Simplification of Criminal Justice No. 6R (87) 18 of 17.09.1987. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_339
21. Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states interested in organizing mediation in criminal cases No. R (99) 19 of 15.09.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_828.
22. Wójcik D. Znaczenie mediacji w prawie karnym. Jurysta. 1998. No 10–11. S. 39.
23. Mediacje: teoria i praktyka. Redakcja naukowa Ewa Gmurzyńska, Rafał Morek. Warszawa: Wolters Kluwer Polska. 2018. 551 s.
24. Recommendation No. R (98) 1 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on mediation in family matters of 21.01.1998. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/R_98_1_1998_01_21%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/R_98_1_1998_01_21%20(2).pdf)
25. Recommendation Rec (2001) 9 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe at its 762nd meeting of deputy ministers on September 5, 2001. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2001_9_2001_09_05.pdf.
26. Recommendation Rec (2002) 10 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on mediation in civil matters Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe at its 808th meeting of deputy ministers on September 18, 2002. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2002_10_2002_09_18_1.pdf
27. European Court of Human Rights. Case of Oleksandr Volkov v. Ukraine (Application no. [21722/11](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-115871%22]})). Judgment (This judgment was rectified on 9 April 2013 under Rule 81 of the Rules of Court) Strasbourg, 9 January 2013. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-115871%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-115871%22]}).

28. European Court of Human Rights. Case of Zumtobel v. Austria (Application no. 12235/86). Judgment Strasbourg, 21 September 1993. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/Downloads/001-57847%20\(1\).pdf](https://hudoc.echr.coe.int/Downloads/001-57847%20(1).pdf).
29. European Code of Ethics for Mediators. URL: [https://decisionlab.com.ua/DLfiles/European Code of Conduct for Mediators UA.pdf](https://decisionlab.com.ua/DLfiles/European_Code_of_Conduct_for_Mediators_UA.pdf).
30. Guidelines for better implementation of the existing Recommendation on alternatives to judicial review of disputes between administrative bodies and private parties, adopted by the European Commission for the Efficiency of Justice on December 7, 2007. URL: <https://rm.coe.int/1680747683>.
31. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32008L0052>.
32. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». URL: <https://www.zoda.gov.ua/article/2353/natsionalna-dopovid-tsili-stalogo-rozvitku-ukrajina.html>.
33. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945. Сан-Франциско, 1945. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
34. Сайт Національної асоціації медіаторів України. Україна підписала Конвенцію ООН «Про міжнародні угоди за результатами медіації». URL: <http://namu.com.ua/ua/resources/news/tsnualra-tketyfaoa-nsrvyershchkyu-ssr-tus-pkzrauserk-tsgsey-ia-uveyitsoekhakhapy-pyeeekashchkl>.
35. Сінгапурська конвенція: 7 місяців потому. *Юридична Газета online*. 14 травня 2020 року. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/singapurska-konvenciya-7-misyaciv-potomu.html>.